

МА Видосава Ераковић, виши архивиста

Архив Југославије

УДК 930.25 (497.1)

Београд, Република Србија

vida.e1986@gmail.com

Оригиналан научни рад

Примљено: 16. новембар 2023.

Одобрено: 30. новембар 2023.

Улога Главног архивског савета ФНРЈ у организацији и развоју архивске струке у Југославији (1950–1964)

АПСТРАКТУМ: У раду је анализирана улога Главног архивског савета ФНРЈ као стручног и саветодавног органа при Савету за науку и културу ФНРЈ за научно-теоријска, организациона, стручна и методолошка питања из области архивске делатности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Главни архивски савет ФНРЈ, Савет за науку и културу ФНРЈ, Секретаријат за образовање и културу ФНРЈ, архивска служба, архивска делатност.

Почеци развоја југословенске архивистике везују се за период након 1945. године и промену државно-политичког уређења. Архивистичка теорија и пракса развијале су се у духу марксистичких схватања о законитостима друштвеног развитка и биле су усмерене на потребе социјалистичког друштва. Иако је у појединим деловима међуратне Југославије постојао континуитет у развоју архива од средњег века па до почетка 20. века, нису постојала теоријска разматрања о методама рада са архивским документима и њиховом заштитом и чувањем.¹ Значајнији резултат архивске делатности у међурат-

1 Почети чувања архивске грађе на простору југословенске државе датирају се у средњем веку и везују се за најстарије архиве настале у приморским градовима – Дубровнику, Задру, Котору. Захвљујући развоју трговине и занатства, у овим градовима јавила се потреба за нотаријатима (који су имали карактер регистратуре), где су учени нотари писали исправе, водили књиге, чували, класификовали и сређивали документа. Из нотаријата развили су се архиви. Архиви у Дубровнику и Задру с временом су добијали све већи значај, док су архиви средњевековних владара и властеле, када је реч о Србији,

ном периоду било је отварање архива према јавности, што је архивску грађу учинило доступнијом корисницима, стварање посебних, самосталних архивских установа којима је предата архивска грађа у државном власништву и систематска брига око чувања и заштите документарног материјала, односно архивске грађе у настајању. Када је реч о архивском законодавству, предузети су одређени покушаји да се образују комисије стручњака чији је задатак требало да буде израда нацрта законских и подзаконских аката који би регулисали архивску делатност. Услед унутрашњих политичких околности, ниједан нацрт није изнет пред Народну скупштину, те је питање доношења Закона о државном архиву остало нерешено до 1945. године.

Друштвено-политичке промене након 1945. године одредиле су и улогу архива у социјалистичком друштву, што је утицало и на поступање са архивском грађом и документарним материјалом, који не само да су проглашени друштвеним власништвом већ је био проширен и опсег архивске грађе која се предаје архивима за привредне и друштвене делатности². Једном речју, архиви су постали усмерени ка науци, у смислу истраживања и обраде историјских (архивских) извора, текућој друштвеној оперативи, у смислу коришћења архивске грађе за заштиту друштвених интереса, појединцима који су архивску грађу користили да заштите лична права и интересе у приватно-правним пословима и архивистичкој теорији и пракси, како би се остварио значајан напредак архивистике као научне дисциплине.³ Самим тим, постављен је задатак да се прикупља, чува и заштити архивска грађа у настајању и архивска грађа у приватном власништву, а да би се задатак успешно реализовао, било је неопходно формирати мрежу архивских установа на територији Југославије и изградити правни систем заштите архивске грађе.

Босни и Македонији, услед губитка државности и политичке независности готово уништени. По старини се даље издвајају Земаљски архив Краљевине Хрватске, Славоније и Далмације (основан 1643. године под именом *Cista privilegiorum Regni*), Патријаршијско-митрополијски архив у Сремским Карловцима (1707), Вилајетско надлештво за чување списа, основано у Централној вилајетској управи у Босни (1865), Архив Југославенске академије знаности и умјетности (1866), Ратни архив (основан као одељење Министарства војске Кнежевине Србије 1877. године), Архив САНУ, Архив Матице српске (у саставу Библиотеке Матице), Државни архив Србије (1898), Архив града Загреб (1907), Архив града Љубљане, Државни архив у Новом Саду (1926), Државни архив у Скопљу (1926). Архив Југославије, Савезно извршно веће, 130, фасцикла 604, јединица описа 999 (у даљем тексту АЈ, 130-604-999).

- 2 У свим савезним и републичким законским и подзаконским актима који су регулисали питања из архивске делатности, користио се термин регистратурски материјал. Ми смо се определили да у раду користимо термин документарни материјал, иако он не одговара духу времена на које се односи рад, али је предвиђен Законом о архивској грађи и архивској делатности (*Службени гласник РС*, бр. 6, 24. јануар 2020).
- 3 *Приручник из архивистике*, Загреб 1977.

Први корак у остваривању овог задатка било је доношење правних аката којима је архивска грађа стављена под заштиту државе и сврстана у домен просвете, науке и културе. Реч је о Одлуци Националног комитета ослобођења Југославије о заштити и чувању културних споменика и старина од 20. фебруара 1945. године, којом је архивска грађа стављена под заштиту државе, забрањено је изношење из земље архивске грађе која се налазила у приватном власништву, предвиђено је да зграде у којима се налазе архиви не служе у друге сврхе сем у сврхе чувања и заштите архивске грађе и предвиђене су мере заштите културних добара у ратним условима.⁴ Уследило је и доношење првог послератног савезног архивског прописа, Наредбе Владе ФНРЈ о привременом осигурању архива од 12. марта 1948. године, којом је наложено да се направи попис архивске грађе некадашњих државних и самоуправних установа, друштава, удружења и других правних субјеката, као и појединаца, како би се утврдило где се налази та грађа, ко је био њен власник и у чијем се власништву налазила у тренутку састављања тог пописа.⁵ Био је то увод у доношење Општег закона о државним архивима од 21. јануара 1950. године, првог југословенског архивског закона, који је био правни основ за успостављање архивске мреже у Југославији и организацију архивске службе.⁶ Сав историјско-архивски материјал, без обзира чија је својина и у чијем се власништву налазио, стављен је под заштиту државе, у сврху очувања и научног истраживања, а у циљу прикупљања, заштите и обраде историјско-архивског материјала основан је Државни архив ФНРЈ (Архив Југославије) и државни архиви народних република, за које је предвиђено да буду под надзором министра за науку и културу. Општим законом о државним архивима устављени су Главни архивски савет ФНРЈ⁷, републички архивски савети и саветодавна стручна тела при министарствима за науку и културу.

Након доношења савезног архивског закона донети су и републички. Све републике, сем НР Словеније, донеле су републичке архивске законе: НР Македонија, НР Црна Гора⁸ и НР Србија⁹ су то учиниле 1951. године, док су

4 *Службени лист ДФЈ*, бр.10/45.

5 *Службени лист ФНРЈ*, бр. 25/48.

6 На основу члана 74 тачке 6 Устава, а у вези са чланом 4 тачке 9 Закона о Президијуму Народне скупштине ФНРЈ, Президијум Народне скупштине ФНРЈ прогласио је Општи закон о државним архивима који су донели Савезно веће и Веће народа Народне скупштине ФНРЈ 21. јануара 1950, а који је објављен у *Службеном листу ФНРЈ*, у бр. 12, 18. фебруар 1950.

7 У даљем тексту користићемо скраћеницу ГАС.

8 Закон о државним архивима, *Службени лист НРЦГ*, бр. 28, 10. јануар 1951.

9 Закон о државним архивима, *Службени гласник НРС*, бр. 4, 25. јануар 1951.

НР Босна и Херцеговина¹⁰ и НР Хрватска¹¹ своје законе донеле 1962. године. Доношењем Општег закона о државним архивима и републичких закона није решено питање прикупљања и издвајања архивске грађе из документарног материјала. Стога је Савет за науку и културу владе ФНРЈ 1952. године донео Решење Владе ФНРЈ о чувању архивског материјала и Упутство о прикупљању, чувању и повременом шкартирању архивског материјала¹², којим је дефинисано шта чини архивску грађу, наложено ствараоцима и имаоцима архивске грађе и регистратурског материјала (државним надлештвима, установама, предузећима, друштвима, организацијама) да је њихова обавеза да чувају, обезбеде и заштите од уништења архивску грађу која се налазила у њиховом власништву и да по престанку са радом сву своју грађу предају правном наследнику или надлежном архиву уколико правни наследник не постоји, и утврђена је територијална надлежност архива, односно који је архив надлежан за коју архивску грађу. Међутим, држава се суочила са једним озбиљним проблемом када је архивска служба била у питању, а то је био недостатак стручног архивског кадра. Даљи развој архивске делатности и архивске службе зависио је од успостављања једног стручног тела које би се бавило актуелним питањима и проблемима архивске струке. Општи закон о државним архивима предвидео је стварање ГАС-а, који ће руководити пословима из архивске делатности и објединити рад архива на територији Југославије.¹³ ГАС је основан при Савету за науку и културу Владе ФНРЈ Уредбом о оснивању и раду Главног архивског савета (18. фебруар 1950) као стручни и саветодавни орган надлежан да даје мишљење о научнотеоријским, методолошким и организационим питањима из архивске делатности и рада државних архива и о томе давао мишљење и предлоге Савету за науку и културу ФНРЈ. У поменута питања из области архивске делатности спадали су: предаја, прикупљање, одабирање (издвајање), класификовање, систематизација,

10 Закон о архивима, *Службени лист НР Босне и Херцеговине*, бр. 14, 13. април 1962.

11 Закон о заштити архивске грађе и архивима, *Народне новине НРХ*, бр. 50, 20. децембар 1962.

12 На основу члана 78 Устава ФНРЈ, у вези са Општим законом о државним архивима, Влада ФНРЈ, на предлог председника Савета за науку и културу Владе ФНРЈ, донела је Решење о чувању архивског материјала 11. јануар 1952. године, које је објављено у *Службеном листу ФНРЈ*, бр. 8, 13. фебруар 1952. године. На основу члана 14 Општег закона о државним архивима, а у вези тачке 2 Решења Владе ФНРЈ о чувању архивског материјала, прописано је Упутство о прикупљању, чувању и повременом шкартирању архивског материјала, објављено у *Службеном листу ФНРЈ*, бр. 8, 13. фебруар 1952.

13 Идеја о оснивању једног таквог тела први пут је поменута у Закону о државној архиви из 1898. године, где се у члану 12 наводи потреба да се организује један одбор од десет чланова, који ће чинити по један члан из Академије наука, Велике школе и по један виши чиновник из сваког министарства. Одбор је замишљен као саветодавно тело управника Државне архиве. Први и Други светски рат онемогућили су да ова идеја заживи.

заштита, чување и објављивање архивске грађе, израда наставних планова, програма и упутстава за едукацију стручних архивских кадрова и архивистичке литературе.

У састав ГАС-а улазио је по један представник из сваког републичког архивског савета, један представник Председништва Владе ФНРЈ, директор Државног архива ФНРЈ и 3–5 истакнутих стручњака архивиста, односно историчара. Чланове ГАС-а именовала је Влада ФНРЈ, на предлог председника Савета за науку и културу Владе ФНРЈ.¹⁴ Председника ГАС-а бирали су чланови између себе, на редовном састанку, и његов мандат је трајао годину дана. Поред редовних састанака, који су се одржавали на сваких шест месеци, по потреби су се одржавали и ванредни састанци, а време, место и дневни ред састанака одређивао је председник Савета за науку и културу владе ФНРЈ. На Првом редовном састанку ГАС-а формиран је стални секретаријат, чији је задатак био да извршава одлуке ГАС-а. Секретара је бирао председник Савета за науку и културу Владе ФНРЈ.¹⁵ Будући да није на јасан начин одређена надлежност ГАС-а и да се она могла тумачити на основу чл. 4 Општег закона о државним архивима, који је предвиђао да се саветодавна функција ГАС-а ФНРЈ креће у опсегу надлежности Државног архива ФНРЈ, Јосип Лукатела, помоћник министра за науку и културу у Министарству за науку и културу НР Хрватске, сматрао је да би требало јасније дефинисати консултативне компетенције ГАС-а у односу на архиве народних република и републичке архивске савете. То је решено на тај начин што је на Првој седници ГАС-а формиран поменути стални секретаријат, за који је предвиђено да буде у сталној вези са републичким архивским саветима. За сталног секретара изабран је Јован Петровић, службеник Савета за науку и културу ФНРЈ.¹⁶

Одмах по доношењу Уредбе о оснивању ГАС-а ФНРЈ и именовању његових чланова, Савет за науку и културу Владе ФНРЈ сазвао је ГАС на први састанак, да као његов новоосновани стручни и саветодавни орган расправља

14 Први састав чланова чинили су: др Федор Базала, начелник Правно-организационог одељења Председништва Владе ФНРЈ, др Никола Шкерковић, управник Државне архиве у Београду, др Фердо Хауптман, архивиста Државног архива у Загребу, Јоже Мачек, равнатељ Осредњега државног архива у Љубљани, Бранислав Ђурђев, научни сарадник Земаљског музеја у Сарајеву, Димчо Зографски, директор Института за националну историју у Скопљу, Хектор Дабиновић, управник Државног архива у Котору, др Јорјо Тадић, професор Универзитета у Београду, др Душан Пантелић, управник Архива САНУ, Јован Марјановић, публициста из Београда, и Миладин Милутиновић, референт Министарства иностраних послова. За председника је изабран др Душан Пантелић, дописни члан САНУ, а за сталног секретара професор Јован Петровић. Архив Југославије, Савет за науку и културу ФНРЈ, 317, фасцикла 15, јединице описа 29, 30 (у даљем тексту АЈ,317-15-29-30).

15 АЈ, 317-15-29-30.

16 Исто.

о главним проблемима са којима су се суочавали архиви и да предложи мере за систематско и планско сређивање и унапређивање архивских установа и архивске службе у Југославији.¹⁷

Битно је нагласити да су, током рада ГАС-а, постојале две фазе његовог развоја. Прва фаза обухватала је период од 1950. до 1953. године, када су надлежности ГАС-а прешле на новоосновани Савез архивских радника ФНРЈ.¹⁸ Друга фаза трајала је од 1956. године, када је ГАС обновио свој рад, до 1964. године и доношења Закона о Архиву Југославије¹⁹ и Архивском савету Југославије, чијим је оснивањем престао да постоји Главни архивски савет ФНРЈ.²⁰

Током своје прве фазе постојања (1950–1953) ГАС је одржао укупно пет седница.²¹ Већ на првој, оснивачкој седници, дефинисана је улога ГАС-а и ближе су одређене његове надлежности. Састанак је у име Савета за науку и културу Владе ФНРЈ отворио Богдан Осолник, помоћник министра, истичући да је оснивањем ГАС-а створен стручни орган који ће руководити архивима и развојем архивских установа и давати сугестије државном руководству као саветодавно тело, јер ће се, како је рекао, на тај начин спроводити лини-

17 Јован Петровић, „Прво саветовање Главног архивског савета и његови закључци”, *Архивист*, Београд, 1951.

18 ГАС ФНРЈ одржао је своје последње заседање у Београду 24. новембра 1953. године. На њему је донет закључак да се предложи Секретаријату за просвету његово формално укидање и преношење његових надлежности на Савез архивских радника ФНРЈ, чија је оснивачка скупштина одржана у Београду 25. новембра 1953. године. АЈ, 130-1036-1558.

19 *Службени лист СФРЈ*, бр. 48/64.

20 Архив Југославије, Секретаријат за образовање и културу ФНРЈ, 318, фасцикла 132, јединице описа 178, 179 (у даљем тексту АЈ, 318-132-178-179).

21 Прва седница ГАС-а одржана је 20–21. новембра 1950. у Београду, Друга 19–20. марта 1951. у Београду, Трећа 3–4. јануара 1952. у Београду, Четврта 12–14. фебруара 1953. у Загребу и Пета 9–11. јула 1953. у Сарајеву. Заседању су присуствовали др Душан Пантелић, управник Архива САНУ и председник ГАС-а, Јован Петровић, в. д. директора Државне архиве ФНРЈ и секретар ГАС-а, др Јорјо Тадић, професор и члан ГАС-а, др Никола Шкерковић, управник Државне архиве НР Србије и члан ГАС-а, Драги Миленковић начелник Историског одељења ЦК СКЈ и члан ГАС-а, Јован Балтић, начелник Секретаријата СИВ-а и члан ГАС-а, Војислав Божићевић, директор Државне архиве НР БиХ и члан ГАС-а, Данчо Зографски, универзитетски професор из Скопља и члан ГАС-а, Жеже Мачек, управник Државног архива НР Словеније, Ђорђе Пејковић, управник Државне архиве НР Црне Горе и члан ГАС-а, Бартол Змајић, архивист Државне архиве у Загребу, Стеван Томић, архивист Државне архиве НР Србије и администратор ГАС-а, Милен Николић, стручни сарадник Државне архиве НР Србије и члан управе Вишег архивистичког течаја, др Бранислав Ђурђев, директор Оријенталног института у Сарајеву и делегат Научног друштва у Сарајеву, Тодор Вујасиновић, члан Извршног већа НР БиХ и председник Архивског савета БиХ, Митар Папић, секретар Савета за просвету и културу НР БиХ, и Зукић Фатима, службеник Историског одељења ЦК СК БиХ.

ја демократизације на пољу науке и културе. Дао је основне смернице рада ГАС-а, указујући на најважнија питања из архивске делатности која је Савет требало да решава: систем заштите архивског материјала и спречавање његовог уништавања, запошљавање висококвалификованог и стручно-техничког кадра у архивима, пружање помоћи неразвијеним архивима, успостављање међуархивске сарадње са установама у иностранству у погледу реституције југословенског архивског материјала и проналажења могућности за рад југословенских научника у иностраним архивима. Сходно томе, донете су препоруке да се оснују републички архивски савети, као саветодавна и стручна тела при министарствима за науку и културу у НР Србији, НР Хрватској и НР Македонији, у којима до тог тренутка нису били основани, како би ГАС могао да извршава своје задатке. Министарствима за науку и културу препоручено је да раде на доношењу републичких архивских закона, како би се ефикасније организовала и унапредила архивска служба у републикама. Влада НР Македоније позвана је да приступи оснивању свог републичког архива. Будући да се питање развоја архивске мреже у Југославији и развоја архивске делатности везивало за формирање Државног архива ФНРЈ, ГАС је донео одлуку да образује стручну комисију, са задатком да изради нацрт закона о Државној архиви ФНРЈ. Када је реч о организацији архивске мреже и централизацији и концентрацији архивског материјала, сугерисано је да то питање прво разматрају републички савети. За организацију архивске мреже било је неопходно да држава обезбеди простор за смештај архивске грађе, односно да се обезбеде архивске зграде. Такође је било преко потребно заштити документарни материјал, те је ГАС образовао комисију чији је задатак био да заједно са представницима министарстава, установа и предузећа изради нацрт једне опште уредбе о регистратурама, која би обухватила све мере за очување регистратура, од њиховог постанка до момента предаје документарног материјала државним архивима.

Будући да су у неким републикама државни архиви улагали велике напоре да заштите и сачувају документарни материјал од пропадања и предаје предузећима за прераду хартије, ГАС је апеловао да се архивима пружи подршка у њиховом раду на заштити документарног материјала и да се стриктно примењују казнене одредбе Општег закона о државним архивима. У циљу заштите документарног материјала, ГАС је предложио да се из иностранства доведу стручњаци који ће у једном од државних архива основати лабораторију за конзервацију и одржати едукацијски курс, како би се југословенски стручњаци оспособили за рад. Један од видова заштите архивске грађе било је микрофилмовање, те је ГАС сугерисао да се приступи систематском микрофилмовању архивске грађе у државним архивима.

ГАС је констатовао да у државним архивима недостаје стручни архивистички кадар, те је било неопходно приступити планском и систематском

подизању средњих и висококвалификованих архивских стручних кадрова. За средњеквалификоване стручне кадрове било је предвиђено да заврше гимназију и да након једногодишњег практичног рада похађају једногодишњи стручни курс који би се одржао у неком од државних архива. За висококвалификоване кадрове било је предвиђено да се уведе предмет архивистика на катедрама за историју на филозофским факултетима, да се уведе обавезна пракса у архивима за студенте историје, да се установи једногодишњи виши архивистички курс за свршене студенте који желе да се посвете архивистици. Планове и програме за архивистички курс требало је да изради ГАС.

Теме које су такође разматране на Првом заседању ГАС-а биле су: међуархивска сарадња; публикавање архивске грађе из 19. и 20. века; покретање стручног архивистичког часописа; учествовање на међународним састанцима архивиста; систематско истраживање архивске грађе везане за историју југословенских народа у страним архивима²² и реституција архивске грађе. ГАС је сматрао да је међуархивска сарадња битна за успостављање и ширење архивске мреже у смислу пружања помоћи архивима који су у повоју. Та се помоћ односила на уступање права откупа архивског материјала који по провенијенцији није припадао архиву којем је понуђен на продају архиву којем по преклу припада, размену стручног архивистичког кадра и размену архивистичких публикација, међусобну помоћ при публикавању архивске грађе и др. Будући да у послератном периоду није било планског публикавања архивске грађе за проучавање историје југословенских народа, ГАС је донео одлуку да се приступи систематском публикавању архивске грађе, нарочито оне која се односила на 19. и 20. век.

У циљу разматрања научнотеоријских, методолошких и организационих питања из области архивистике, предложено је да се покрене стручни архивистички часопис *Архивист*, као стручни орган ГАС-а чији би уређивачки одбор чинили његови чланови. Како би се југословенски архивисти упознали са уређењем страних архива и архивистичком службом у иностранству, сугерисано је да се југословенским архивистима омогући да учествују на међународним стручним скуповима и да се повремено шаљу на студије у иностранство.

Примена закључака са Првог заседања ГАС-а, донетих у виду препорука, у циљу што бржег успостављања архивске мреже у Југославији и развоја архивске службе, текла је јако споро, имајући у виду стање у којем се архивска служба налазила. Спорост у решавању главних питања архивске

22 О томе више у раду: Видосава Ераковић, „Улога Главног архивског савета ФНРЈ и Савета академија наука ФНРЈ у организовању истраживања и микрофилмовања архивске грађе за историју југословенских народа у страним архивима”, *Архивска грађа у теорији и пракси VII* (зборник радова који је у припреми).

службе директно је била у вези са одлагањем формирања савезног архива, а његово формирање зависило је од доношења закона о савезном архиву. Препорука ГАС-а била је да се тај закон донесе и да се архив формира, како би могао преузети бригу о архивској грађи и документарном материјалу савезног карактера. Други проблем који је стајао у вези са тим било је одлагање народних република Хрватске, Словеније, Босне и Херцеговине и Црне Горе да донесу републичке архивске законе, због чега је ГАС стално апеловао да то ураде, јер је његова главна брига била сређивање архивске грађе и заштита документарног материјала од пропадања. НР Македонија није имала ни републички архив, чије је оснивање било предуслов за доношење републичког закона и за формирање републичког архивског савета. Трећи проблем била је дефицитарност стручног архивског кадра.

Многе теме са Првог заседања ГАС-а биле су теме и његових потоњих седница, а то су: оснивање републичких архивских савета, чија је улога била да спроводе одлуке и препоруке ГАС-а као савезног стручног тела, да руководе архивском политиком на територији република и дају стручне савете и мишљења републичком министарству (спровођење принципа децентрализације у архивској делатности); доношење републичких архивских закона (НР Хрватска, НР Словенија, НР БиХ и НР Црна Гора) како би се убрзао процес доношења закона о савезном архиву и приступило формирању савезног архива; стварање амбијенталних услова, како би се архивска грађа и документарни материјал заштитили од уништавања, преузимање документарног материјала ликвидираних установа,²³ примена упутстава о издвајању

23 Констатовано је да се на терену архивски материјал ликвидираних установа и предузећа не преузима од стране државних архива, да се уништава и да државне архиве ни не знају за његово постојање. Предлог ГАС-а био је да државне архиве преузму материјале ликвидираних установа у случајевима када надлежни органи обезбеде потребне просторије и стручни кадар да руководи тим материјалом, будући да су архиви оскудевали са простором, стручним кадром и финансијским средствима. Потреба за адекватним простором и стручним кадром јавила се након што је извршена реорганизација државне управе а огромна количина документарног материјала престала да буде „жива“ у пуном смислу те речи али се делимично и даље користила за пословање разних других државних установа. Будући да о том документарном материјалу више није могла да води рачуна установа у којој је настао јер је она ликвидирана, државни архиви морали су да преузму тај документарни материјал. С тога је било потребно архивима омогућити преузимање, смештај, стручни кадар за сређивање тог материјала. Такође, било је јако важно спровести у живот већ постојеће одредбе закона о државним архивима да су државне архиве дужне да врше надзор над регистратурским материјалом на свом подручју а нарочито над регистратурским материјалом ликвидираних установа. ГАС је констатовао да до сада архиви нису предлагали кривично гоњење за оне који прекрше прописе о чувању регистратурског материјала. Предложио је да државне архиве обавештавају надлежне државне органе о случајевима где прети опасност од уништавања регистратурског материјала и да предузму све мере како би се поштовали и извршавали законски прописи, нарочито да се у конкретним случајевима подносе

безвредног документарног материјала, сређивање и обрада архивске грађе, како би она била доступна за научне и друге друштвене потребе; едукација стручних кадрова у архивистици и организовање Вишег архивистичког течаја; микрофилмовање архивске грађе у циљу очувања значајних архивских фондова од уништавања²⁴, организовање лабораторије за конзервацију и лечење докумената, решавање питања реституције архивске грађе из аустријских архива на основу конвенције из 1923. године²⁵. Питање вредно помена свакако је било и питање децентрализације архивске службе, и оно је било једна од тема заседања ГАС-а. ГАС дао је задатак Председништву да образује комисију која ће израдити препоруке архивским саветима народних република о решењу проблема разграничавања архивске грађе између републичких и градских архива, а коначно решавање тог проблема било је у надлежности републичких савета за просвету и културу. ГАС је овластио своје Председништво да, у сагласности са СИВ-ом, омогући члановима ГАС-а непосредан увид у архиве у циљу проучавања стања и пружања стручне помоћи, уз претходну сагласност републичких архивских савета и републичких савета за просвету и културу. Такође је овластио Председништво да делује што хитније на доношењу закона о државним архивима у НР Хрватској, Словенији и БиХ, како би се спровела организација архивске службе и мреже, да делује у правцу што хитнијег оснивања државних архива Косова и Метохије, да предузме иницијативу код Државног секретаријата за иностране послове ФНРЈ да се Државном архиву у Задру врате документа из времена Наполеона, која су се налазила у Француској, да прикупи податке о стању архивске службе, архивских зграда, стручном кадру и финансијским приликама у свим архивима у ФНРЈ, да интервенише код надлежних државних власти како би се све старе матичне књиге предале државним архивима јер им је претила опасност од уништења, да апелује на све републичке архивске савете да достављају Председништву преписе својих закључака како

кривичне пријаве против оних који прописе не поштују.

- 24 Током 1952. године вршена су снимања у Дубровачком архиву, која су била предвиђена и за 1953. годину. ГАС је предложио да се брига око техничке организације службе за микрофилмовање повери Државној архиви ФНРЈ, да се један микрофилмски уређај за сада може ставити на располагање свакој народној републици на период од четири месеца, који се, у одређеним околностима и одлуком Председништва ГАС-а, може продужити.
- 25 На основу реферата о томе да у аустријским архивима има архивске грађе коју су аустријски архиви, на основу поменуте конвенције, били обавезни да предају Краљевини Југославији, а то није учињено, ГАС је предложио да се дефинише коју архивску грађу треба тражити, да се напише елаборат о проблему у вези са захтевима предатим Државном секретаријату за иностране послове ФНРЈ и да комисију, која ће ово питање проучавати а елаборат саставити чине др Васо Богданов, др Милко Кос, др Фран Звигтер, др Никола Радојчић и др Душан Пантелић.

би ГАС имао увид у постојеће проблеме и ангажовао се код СИВ-а да се ти проблеми реше и да преговара са надлежним државним властима о питању специјалног додатка на плате архивиста, имајући у виду нездрав посао који стално обављају.

У првој фази свог деловања, ГАС је претрпео значајне измене у организационом смислу, које су биле у вези са реорганизацијом државне управе. Будући да је Савет за науку и културу Владе ФНРЈ укинут а да је ГАС, у време постојања Савета, основан као саветодавни орган, јавила се потреба да се регулише његов правни положај. На Четвртом редовном заседању ГАС-а одређена је комисија са задатком да проучи и изради нацрт нове уредбе о организацији ГАС-а. Предложено је да ГАС убудуће има карактер органа управе, али је комисија сматрала да, у складу са новим уставним законом ФНРЈ, ГАС треба да буде друштвени орган и у том смислу би требало приступити оснивању савезног удружења архивиста, чији би извршни одбор преузео садашње функције ГАС-а којег би требало угасити. Будући да организација архивске службе у ФНРЈ у том тренутку није била спроведена, предложено је да једна комисија ГАС-а приступи изради уредби и упутстава о архивској служби и да се приступи оснивању савезног удружења архивиста. Када се сви ти послови заврше, извршни одбор будућег савезног удружења архивиста био би у могућности да преузме послове ГАС-а. Одлучено је да се предложи СИВ-у да ГАС делује по прописима дотадашње уредбе о ГАС-у као саветодавни орган СИВ-а, да комисија коју ће чинити др Никола Шкерковић, Јован Балтић, Драги Миленковић и Јован Петровић изради нацрт нове уредбе. У тој уредби требало је регулисати правни положај ГАС-а на начин да он више не буде саветодавно тело, већ да самостално одлучује о питањима архивске службе у границама законских прописа, да састав ГАС-а чине и представници удружења архивиста и представници удружења историчара, укључујући и економске и правне историчаре и чланове које ће именовати СИВ и да се чланови ГАС-а бирају на рок од две до три године. У нацрт нове уредбе требало је унети конкретне компетенције ГАС-а и његову унутрашњу организациону структуру, односно овлашћења Председништва, чланова, начин доношења одлука и њиховог спровођења и прецизно одредити однос између ГАС-а и архивских савета народних република. Како би се унапредила архивска служба, апеловало се на оснивање удружења архивиста у свим републикама, најдаље до краја 1953. године. Та удружења имала би задатак да своје идеје о организовању и функционисању архивске службе у републикама достављају републичким архивским саветима на проучавање и да их они, преко надлежних органа, спроведу у живот. Претпостављало се да ће тиме бити загарантована демократичност у раду архива и да ће сви битни проблеми из архивске делатности бити дискутовани на најширој друштвеној основи, проучени у стручним телима

и спроведени у живот од надлежних државних власти.²⁶ На Петом редовном заседању ГАС-а детаљно је анализирано питање његове реорганизације, као највишег стручног тела за питања архивистике и организовања архивске службе у Југославији, а у вези са извршеном реорганизацијом државне управе у смислу уставних промена. Циљ је био да се ГАС претвори у друштвену организацију, како би се постигла већа самосталност државних архива као установа и како би се архивска служба развијала, сразмерно њеном значају, у савременом и свакодневном животу, онако како је неопходно за једну модерну државу. ГАС је обављао своје надлежности до краја 1953. године, тј. до оснивања Савеза друштава архивских радника Југославије. О престанку његовог рада није донет ниједан акт од стране надлежног органа, али му од тада нису одобрена материјална средства за рад, јер се у то време сматрало да његове функције треба да преузме Савез друштава архивских радника Југославије, што је и урађено. Савез архивских радника ФНРЈ је 1956. године предложио Одбору за просвету СИВ-а да се формира Савет архива Југославије, који би био саветодавни орган СИВ-а за питање архивске службе. Савет би, поред тога, вршио и неке управне послове у погледу координације и давао упутства за јединствену организацију архивске службе. Одбор за просвету СИВ-а размотрио је овај предлог и донео одлуку да се не оснива Савет Архива Југославије, већ да ГАС поново отпочне са радом, будући да су његови оснивачки акти и даље важили.²⁷ У складу са закључком, Одбор је предложио да се именују нови чланови ГАС-а.²⁸ ГАС је поново конституисан на седници одржаној 13. маја 1957. године у Београду, на основу и даље важеће Уредбе о Главном архивском савету ФНРЈ из 1950. године и Преднацрта закона о архивима, који је предвиђао постојање и рад овог тела. То је био почетак друге фазе његовог развоја, и у том периоду, од 1956. до 1964. године, одржано је укупно пет седница. Седнице ГАС-а, након његове реорганизације, значајне су као показатељ положаја и улоге архива у извршеној реорганизацији државне управе и уставних промена. Уједно су и показатељ тенденције република да републички архиви добију већи степен самосталности и да се спречи де-

26 АЈ, 318-132-178-179.

27 АЈ, 318-132-178-179.

28 Чланови ГАС-а ФНРЈ у периоду од 1956. до 1964. године били су Јорјо Тадић, професор Универзитета у Београду, Бранислав Ђурђев, професор Универзитета у Сарајеву, Павле Ковач, шеф Бироа за организацију управе и привреде СИВ-а, Јован Марјановић, секретар Комисије за историју КПЈ, Драги Миленковић, начелник Историјског архива ЦК СКЈ, Динко Фертић, директор Државног архива у Задру, Јоже Мачек, директор Државног архива НР Словеније, Војислав Богићевић, директор Државног архива НР Босне и Херцеговине, Мирослав Бранд, професор Свеучилишта у Загребу, Франц Звигер, професор Универзитета у Љубљани, Бернард Стули, представник Савета за културу НР Хрватске, Талески Тодор, директор Државног архива НР Македоније. За председника је изабран Драги Миленковић, а за секретара Едиб Хасанагић.

централизација архивске службе. Теме дискусија на седницама одржаним у периоду од 1956. до 1964. године биле су Преднацрт закона о архивима, положај архива у државној управи и питање друштвеног управљања у архивима, формирање тзв. заједнице архива, финансирање ГАС-а, стање документарног материјала у регистратурама, међународна архивска сарадња. У основи свих ових питања, у ствари, било је успостављање ефикаснијег система заштите архивске грађе и јединствене архивске службе. Будући да након доношења Општег закона о архивима из 1950. године²⁹ није донет савезни закон који би регулисао област архивске делатности и да је с тим у вези успорен развој архивске службе, у припреми су били Општи закон о архивској грађи, Закон о Архивском савету Југославије³⁰ и Закон о Архиву Југославије³¹. Овим законима требало је да се регулише статус архивске грађе као културног добра, да се

29 Доношење Општег закона о архивима 1950. године било је крупан корак напред у развоју архивске службе јер је овај закон представљао основу за решавање најважнијих питања из области архивске делатности (заштита архивске грађе, евиденција, казнене одредбе у случајевима уништавања архивске грађе). Динамични развој архивске службе отворио је низ стручних и организационих питања која нису била обухваћена овим законом: обавезност покривања целе државне територије мрежом архивских установа, јединство архивске службе у оквиру федерације, питање разграничења појма архивске грађе и документарног материјала, питање издвајања и коришћења архивске грађе. Будући да је овај закон показао одређене недостатке, јавила се потреба да се изради нови савезни закон, који ће архивима дати већа јавна овлашћења у решавању ових спорних питања. Током 1962. године НР Хрватска и НР БиХ донеле су законе о архивима, који су се разликовали по питању појма архивске грађе, питању њене заштите, овлашћења и надзора над њом, третмана грађе приватноправних лица (да ли су власништво грађана или су ипак друштвена својина), предаје архивске грађе архивима (нарочито када је реч о ликвидираним органима, установама и организацијама), изношења архивске грађе у иностранство, издвајања документарног материјала, коришћења архивске грађе, али и питању организационе структуре архивске службе (питање аутономије архива и увођења друштвеног самоуправљања). Различито третирање битних питања архивске службе упућивало је на потребу доношења савезних прописа.

30 Задатак Архивског савета Југославије био је да на принципима модерног сређивања, користећи искуства страних архива, донесе одлуку који документарни материјал задржати у институцијама за оперативну употребу, шта треба одбацити и који документарни материјал стиже статус архивске грађе како би се преместио у надлежни архив. То је био основни разлог за оснивање Архивског савета Југославије, као део процеса модернизације архивске службе и усаглашавања дотадашњих савезних прописа у овој материји са Уставом. АЈ, 318-130-175.

31 Закон о Архиву Југославије резултат је потребе да се проблеми архивске службе на нивоу федерације, нарочито питање заштите архивске грађе од посебног интереса за федерацију, регулишу једним савезним документом, који ће дати јавно овлашћење савезном архиву да обавља послове из своје надлежности. Председник Републике Јосип Броз Тито Указом од 27. новембра 1964. године прогласио је Закон о Архиву Југославије, који је усвојила Савезна скупштина на седници Савезног већа 18.11.1964.године и седници Просветно-културног већа 26. новембра 1964. године, који је објављен у *Службеном листу СФРЈ*, бр. 48, 9. децембар 1964. године.

одреди улога Архивског савета и задаци Архива Југославије и да се ускладе правне норме које су се односиле на одређену материју, конкретно архивску делатност, са општим уставним нормама. Да би се изградио ефикаснији систем заштите архивске грађе, било је неопходно утврдити положај, задатке и улогу савезног архива, који не само да није имао основне услове за рад кад је у питању смештај грађе и стручни кадар већ је био у у неодређеном положају и према другим архивима и у погледу компетенција према архивској грађи појединих савезних органа и организација.

Кренућемо од спорних питања у вези с Преднацртом закона о архивима, као теми која је изазивала највећу полемику међу члановима ГАС-а, јер је била предуслов за успостављање јединствене архивске службе и решавање свих наведених проблема. На седницама ГАС-а анализиран је текст Нацрта закона о архивима и упућене су одређене примедбе за које је ГАС сматрао да их треба доставити Секретаријату за просвету и културу СИБ-а. Прво спорно питање тицало се положаја архива у државној управи, односно да ли су архиви управне установе или нису. У Преднацрту усвојен је став да нису, што се потврђује увођењем друштвеног управљања у ове установе. Питање државног самоуправљања је питање које је завређивало посебну пажњу. У НР Србији је на основу Закона о друштвеном управљању у културно-просветним установама спроведено друштвено управљање у 47 архива, али овај нацрт закона није у архивима предвидео друштвено управљање. Друго спорно питање и суштински основна примедба на Преднацрт било је да ли ће нови закон бити основни или општи. Уколико би закон био општи, републике би добиле ингеренције да доносе републичке законе о архивима, што би им пружило већи степен самосталности. Драги Миленковић, као председник ГАС-а, био је противан том ставу, сматрајући да закон мора да буде основни, како би се регулисала сва питања у оквиру једне области с обзиром на то да су принципи архивске службе јединствени, па нема разлога да се прво доносе општи а потом републички закони јер би се тиме додатно успорио развој архивске службе, која је показала да може да функционише супротно од тенденције децентрализације, која је све више долазила до изражаја у друштвеном самоуправљању. Остали чланови ГАС-а били су супротног става, те су се усагласили да будући закон буде општи, а не основни, како би републике могле да доносе своје законе и да се тиме испуни принцип децентрализације у архивској служби, сматрајући да би већа аутономија на републичком нивоу довела до убрзанијег развоја архивске службе.

Треће спорно питање тицало се назива архивских установа. Ранији текстови закона водили су рачуна о научној улози архива и у складу са тим уведен је термин „историјски архиви”, који иначе није био у употреби. Текст Нацрта закона о архивској грађи више је ставио акценат на управну и оперативну-техничку улогу. Препорука ГАС-а била је да се води рачуна о оба мо-

мента, односно да се задржи назив „архив”, а да се „историјски” дода према намени и делокругу рада одређеног архива, односно када за то постоји потреба. Постављало се питање да ли треба на подручју сваког среза, односно општине, оснивати архиве. Мишљење ГАС-а било је да код формирања архива треба ићи линијом административне поделе и оснивати архиве у градовима који су се афирмисали као културни и економски центри, јер би се на тај начин спречила децентрализација архивске службе и њена подела на мање организационе јединице.

Као проблем и даље се јављало питање издвајања безвредног документарног материјала. Према мишљењу ГАС-а, регистратуре нису довољно водиле рачуна о документарном материјалу, који се и даље уништавао. Нису обезбеђене просторије за његов смештај нити је утврђена одговорност службеника у регистратурама. Државни архиви нису у довољној мери спроводили евиденцију и надзор над чувањем и заштитом документарног материјала. Препорука ГАС-а Секретаријату за просвету и културу СИВ-а била је да се наложи републичким саветима за културу организовање прегледа и пописа архивске грађе и сталног надзора и евиденције, по могућности по јединственим елементима за читаву територију Југославије, и доношење упутстава у погледу издвајања, јер у регистратурама које су се придржавале упутстава државних органа стање се побољшало.

Чланови ГАС-а нису имали јединствени став у вези формирања тзв. заједнице архива. Бернارد Стули, директор Државног архива НР Хрватске, иступио је против идеје о оснивању заједнице архива, позивајући се на Нацрт закона који је предвиђао само ГАС као тело које обједињује и координира и које је хијерархијски виша установа у односу на републичке савете. Такође се успротивио идеји о укидању републичких архивских савета, јер је сматрао да су они својим деловањем унапредили развој архивске службе и да је неопходно да свака република има свој савет због успостављања архивске мреже. Од изузетне важности било је да се цело подручје покрије мрежом архивских установа, како би се спасила грађа на терену која је пропадала. Фрањо Биљан, директор Државног архива ФНРЈ, био је супротног мишљења. Сматрао је да оснивање заједнице архива не би значило и укидање ГАС-а и архивских савета и да би они наставили да постоје као саветодавна тела управног органа, која би се бавила стручним питањима. Једна од замерки ГАС-а на Нацрт закона односила се управо на то што се у Нацрту није помињало оснивање заједнице архива, јер је постојала потреба стручног повезивања архива у циљу обезбеђивања јединствене службе, те је предложена формулација да „архиви могу да се удружују ради заједничког обављања одређених стручно-техничких функција, решавањем стручних проблема”.³²

ГАС је констатовао да у протеклом периоду није било студијских путовања у циљу упознавања и проучавања организација и садржаја фондова у иностраним архивима, нарочито земаља за које је Југославија била посебно заинтересована када је у питању архивска грађа за проучавање историје југословенских народа и земаља. Дао је препоруку да се треба више ангажовати када је реч о студијским путовањима југословенских архивиста, размени са иностраним архивистима, размени стручних публикација, и да би ове видове међународне сарадње требало да решавају ГАС ФНРЈ, Савез архивских радника ФНРЈ и Међународно одељење Секретаријата за просвету и културу СИВ-а.

Такође, требало је прецизно утврдити услове под којима се користи архивска грађа, односно одредити право коришћења архивске грађе, с обзиром на то да су у различитим републикама постојали различити критеријуми и различита пракса, затим одредити шта ће бити са архивском грађом која се налазила у музејима и библиотекама, дефинисати право надзора у црквеним и приватним архивима, решавати питање оснивања информационих центара.

Достављајући Предлог општег закона о архивској грађи (1964) Савезној скупштини³³, Савезно извршно веће напоменуло је да је ово последњи савезни закон који је регулисао питања из области архивске делатности и да ће убудуће питања из ове области прећи у законску регулативу република и покрајина, а да ће федерација решавати само питања заштите архивске грађе која настаје у савезним органима и организацијама.³⁴ Доношењем Закона о архивском савету Југославије 1964. године³⁵, у чијој је надлежности било вршење одређених стручних и саветодавних послова на нивоу федерације у области заштите архивске грађе, престао је да постоји ГАС ФНРЈ.

Почеци чувања архивске грађе, када је реч о југословенским земљама, везују се за средњи век и за градове који су били културни и економски центри, где је постојала потреба за прикупљањем и чувањем докумената неопходних за вођење приватноправних и јавноправних послова. На територији НР Хрватске налазили су се најстарији архиви, док се архивска служба, у

33 На основу члана 217, тачка 1 Устава Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, председник републике Јосип Броз Тито је Указом од 27. новембра 1964. године прогласио Општи закон о архивској грађи, који је усвојила Савезна скупштина на седници Савезног већа 18. новембра 1964. године и на седници Просветно-културног већа 26. новембра 1964. године, који је објављен у *Службеном листу СФРЈ*, бр. 48, 9. децембар 1964.

34 АЈ, 130-604-999.

35 *Службени лист СФРЈ*, бр. 48, 9. децембар 1964.

модерном смислу, када је реч о осталим југословенским територијама почела развијати тек крајем 19. века. Законом о оснивању и уређењу архива из 1898. године прописане су дужности, права и организација рада Државног архива Србије, али нису биле одређене дужности регистратура према документарном материјалу. Стварањем југословенске државе након Првог светског рата није створена јединствена архивска служба, нити је донет јединствени закон који би регулисао њен рад. Као последица неразвијене архивске мреже до Другог светског рата, велика количина архивске грађе није преузета у архивске установе и остала је несређена и незаштићена у регистратурама и страдала је услед честих пожара, пресељења, нестручног руковођења, а највише у ратним дејствима. По завршетку Другог светског рата, у складу са федеративним уређењем државе, стварају се републички архиви. Архивска служба у Југославији почела је да се развија 50-их година прошлог века, без довољног искуства у раду, те су се архиви нашли на зачељу установа културе, али су својом делатношћу одредили своју улогу у јавном и културном животу, што је резултирало већим интересовањем органа народне власти за проблеме архивске службе и увођењем архивских савета као органа друштвеног управљања. За координацију рада међу архивима и у циљу развоја архивске службе основан је ГАС ФНРЈ, као стручни орган, надлежан да даје препоруке органима управе како треба решавати спорна питања из архивске делатности, ради њеног перманентног унапређивања, како би могла да одговори на потребе модерне државе у настајању. Нехомогеност архивске службе отворила је нека организациона, методолошка, кадровска и стручна питања чије је решавање било у надлежности ГАС-а ФНРЈ и републичких савета. Чланове ГАС-а ФНРЈ чинили су еминентни југословенски историчари и архивисти који често нису били сагласни око одређених питања из архивске делатности. Управо су нехомогеност архивске службе и различита архивска традиција република утицале на то да архивисти имају опречна мишљења о томе како би требало да се развија архивска служба у Југославији. Огроман утицај имале су и уставне промене и реорганизација државне управе, које су се одразиле на положај и улогу архива у систему државне управе и у јавном животу. Архивисти из НР Хрватске сматрали су да је за унапређење архивске службе битно да се примени децентрализација у раду архива, да републички архиви имају веће надлежности, да доносе своје законе из области архивске делатности, да се републички архивски савети више ангажују, док су архивисти из НР Србије и НР БиХ били против децентрализације и за успостављање јединствене архивске службе. Рад на изради новог савезног закона о архивима изнедрио је несугласице у вези с јединственом концепцијом по питању карактера и статуса архивских установа, друштвеног управљања у архивима и принципа изградње архивске мреже. ГАС ФНРЈ, као стручно саветодавно тело, требало је да да препоруке како да се реше та спорна питања и то утврде

једним савезним законским актом. Увидом у Општи закон о архивској грађи (*Службени лист СФРЈ*, бр. 48/64) стиче се утисак да те препоруке суштински нису уважене и да је уважен став Секретаријата СИБ-а за законодавство и организацију да поменути закон регулише искључиво питање архивске грађе која се налази код савезних органа, а да питање организовања архивске службе уопштено треба препустити републикама и њиховим законским прописима. Улога ГАС-а у његовој завршној фази деловања огледала се у утемељењу начела обавезности архивске службе на читавој државној територији, начела јавних овлашћења архива које архиви треба да имају по природи своје основне делатности и начела чувања интегралности архивских фондова и збирки, која су била значајна и из угла успостављања јединства и повезаности архивске службе и из угла њене модернизације. Ова начела, усвојена у многим страним архивима, нису нашла место у Закону из 1964. године, али су била од изузетне важности за даљи рад на законодавству у републикама и испуњење крајњег циља – успостављање јединственог деловања архивске службе у погледу заштите архивске грађе на целој државној територији Федеративне Народне Републике Југославије.

Vidosava Eraković

Role of the Main Archival Council of the FNRJ in Organisation and Development of the Archival Profession in Yugoslavia (1950–1964)

Summary

Passing of the *General Law on State Archives*, the first Yugoslav law, in 1950, created a legal framework for formation of the archival network in Yugoslavia and organisation of archive service. This law also established the Main Archival Council of the FNRJ, as a professional advisory body to the Council for Science and Culture of the FNRJ, authorised to issue opinions on scientific-theoretical, methodological, and organisational issues in the archival field and work of the state archives, which provided opinions and proposals to the Council for Science and Culture of the FNRJ. These issues included: submission, collection, selection, classification, systematisation, protection, preservation and publishing of archival material, production of curricula, programs, and instructions for education of professional archive staff and archival literature. The work of the Main Archival Council during its existence could be divided in two phases of development. The first one included the period from 1950 to 1953, when the competencies of the Main Archival Council were transferred to the newly founded Association of Archive Workers of the FNRJ. The second phase included the period from 1956, when the Main Archival Council renewed its work, until 1964 and passing of the *Law of Archive of Yugoslavia* and *Law on the Archival Council of Yugoslavia*, establishment of which marked the end of the existence of the Main Archival Council of the FNRJ.

Видосава Еракович

Роль Главного архивного совета ФНРЮ в организации и развитии архивной профессии в Югославии (1950–1964)

Резюме

Принятием *Общего закона о государственных архивах 1950-ого года*, первого югославского закона, создана правовая основа для оформления архивной сети и организовывания архивной службы. Данным Законом установлен и Главный архивный совет ФНРЮ, в качестве консультативного и профессионального органа в рамках Совета по науке и культуре ФНРЮ, компетентного давать свое мнение о научно-теоритических, методических и организационных вопросах в сфере архивной деятельности и работы государственных архивов и об них предоставлять свое мнение и предложения Совету по науке и культуре ФНРЮ. В эти вопросы входили: передача, сбор, одобрение, классификация, системизирование, защита, хранение и публикация архивных материалов, изготовление учебных планов, программ и инструкций для эдукации профессиональных кадров в области архивоведения и архивной литературы. В период существования ГАС-а, его работа осуществлялась в двух этапах развития. Первый этап относился к периоду с 1950. по 1953. гг., когда компетенции ГАС-а переданы новосозданному Союзу архивных работников ФНРЮ. Второй этап включал в себя период с 1956. года, когда ГАС возобновил свою работу, по 1964. год и до принятия *Закона о Архиве Югославии* и *Закона о Архивном совете Югославии*, созданием которого прекратил свое существование Главный архивный совет ФНРЮ.